

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Francisci Toleti S. R. E. Cardinalis Summa Casuum
Conscientiæ, Sive De Instructione Sacerdotum Lib. VII**

Toledo, Francisco de

Coloniæ Agrippinæ

6. De quinto præcepto & peccato se occidendi.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40916

qui officium, est grauiſſimum peccatum mortale. Mortem enim continget aliquem, & damnari, qui, ſi ſuſciperet Sacramentum, ſaluus eſſet.

Tenetur nono, ſepelire etiam pauperes ſuæ parochiæ, licet nullam inde eleemoſynam ſperet, & illorū animas Deo commendare. Hæc ſunt præcipua, ad quæ Curatus tenetur.

De quinto præcepto, & peccato ſe occidendi.

CAPVT VI.

Qvintum præceptum eſt, *Non occides*. Erga quod hæc tractanda ſunt.

Primo, quid ſit homicidium.

Secundo, quot ſint differentiæ homicidij.

Tertio, quot modis contingat occidere.

Quarto, quando peccatum ſit, & quomodo.

Quinto, quæ circumſtantiæ ſint in homicidio neceſſariæ conſtitendæ.

Sexto, quomodo præceptum hoc ſit intelligendum.

Circa primum, facile poteſt ex ipſa nominis etymologia homicidium deſcribi. Eſt enim hominis occiſio: quamvis Theologi, non quamcumque occiſionem hominis, vocent homicidium, ſed quæ eſt cum peccato, vnde ſic deſcribi ſoleat: *Homicidium eſt iniuſta hominis occiſio*. In iure autem tale homicidium, quod cum peccato ſit, dicitur homicidium voluntarium.

Circa ſecundum nota, tria eſſe in homicidio, ex quorum ſingulis, ipſum diuidi poſſit. Eſt qui occiditur, & ex iſta parte diuiditur in homicidium, quo quis ſe occidit, & quo occidit alium. Eſt etiam qui occidit, & ex iſta parte diuiditur in homicidium, quo aliquis occidit ex intentione occidendi, & in homicidium, quod accidit abſq; intentione, quod dicitur caſuale. Eſt etiam ipſa occiſio, & ex hac parte diuiditur homicidium, in id, quo immediate quis occidit, cum nempe adhibet ipſam actionem, quæ occiſio dicitur, vt qui gladium tranſiigit per corda, immediate occidit; & in id, quo mediate quis occidit, nempe cum adhibet id, quod occidit, vt qui miniſtrat venenum, dicitur occidere, quia adhibet venenum, quod poſt occidit. Eſt igitur homicidium mediatum, & im-

Circa

Circa tertium aduerte, quinque modis posse aliquem occidere hominem, se, vel alium; facto, præcepto, consilio, permissione, auxilio. Facto occidit, qui adhibet actionem occisionis, parat, percutit, aut etiam applicat id, quod occidit, vt qui ministrat venenum. Præcepto, qui iubet alicui, vt alium facto occidat, vel faciat occidere. Consilio, qui ad hoc adhibet consiliū. Permissione, qui non impedit alterius occisionem, cum possit, & debeat. Auxilio, qui alterum iuuat ad occidendum: omnibus his modis occidere contingit.

Superest, vt erga quartum caput examinemus, quale peccatum sit occidere.

Incipiendo ergo ab homicidio, quo quis se occidit.

Sit prima conclusio, Occidere se immediate, & ex intentione, est mortale peccatum ex genere suo, & nisi excusetur indeliberatione aliqua, est verè mortale contra charitatem, qua quis tenetur se diligere; contra iustitiam, qua homo tenetur versus rem publicam, cuius pars est, & qua tenetur versus Deum, cuius creatura est, quocumque sine id fiat, vel ad vitandum maius malum, vel infamiam, vel propter peccatum commissum, vel propter peccatum, quod probabiliter timeatur, nullo modo vnquam id licet. Vide Sylu. verb. homicidium, l. §. 4. conclusio habetur 23. quæst. 5. can. si non licet, & can. placuit. In hoc enim præcipitur, ne oratio fiat pro occisore sui. Ratio autem est, quia homo non est dominus vitæ suæ, sed tantum custos. Non obstat, Sampsonem se occidisse, & aliquas virgines, hoc enim Spiritus sancti reuelatione factum esse tenendum est, vt docet Augustin. 3. de ciuitate Dei c. 17. per multa, vbi de hac materia loquitur. Non solum autem peccat qui se occidit, sed qui præcipit, vel consulit, vel iuuat, vel, cum possit facile prohibere, non prohibet: sunt enim isti suo modo homicidæ; & mortaliter peccant.

Secunda conclusio. Membrum aliquod immediate, & indeliberatione sibi abscindere, ex genere etiam suo mortale est, & qui se mutilat, si sacerdos, clericus, vel monachus est, incurrit excommunicationem, si quis suadente, vt dicit Ioan. Andr. Panorm. Felin. cap. cum contingit l. de sent. excomm. Vide Nauar. cap. 15. num. 11. dist. 35. can. si quis absciderit: Ioan. qui patrem. Hoc autem est, quia homo non est Dominus membrorum suorum, vt habetur l. liber homo, ff. ad legem Aquil. quamuis id fiat prætextu sanctitatis. Vnde,

abscin-

abscindere partes viriles ob castitatem, mortale peccatum est. Similiter aliquid bibere ad sterilitatem, vt scemina faciant, mortale est, quia se priuant potentia generatiua naturali. Peccant etiam illi alij, sicut in homicidio, consulendo, iudicando, &c.

Licet tamen in duobus casibus membrum abscindere licet.

Primò, ob sanitatē, vt qui abscindit manum putrefactam, vel aliud membrum.

Secundo, ob maius damnum vitandum: qui enim manum haberet veneno tactam viperæ, posset scindere, ne venenum cor comprimeret, & moreretur. Et hoc modo qui ab hostibus esset captus, & à quibus mortē speraret, nec posset eum detinere manum abscindendo, posset abscindere; Maior, 4. dist. 4. q. 2. dub. 1. & Sor. lib. 5. q. 2. art. 1. Dubium est, an teneatur potius membrum abscindi, aut sibi ipsi abscindere ad vitæ cōseruationem, quando aliter non potest. Soto lib. 5. q. 2. art. 1. dicit non teneatur. Est enim custos vitæ, quam non tenetur cum tanto labore cōseruare. Vnde, medicamenta difficillima non tenetur cōseruare. Est hoc etiam modo, si alicui daretur optio, vt, vel membrum aliquod sibi abscindere, ne ab alio occideretur, vel abscinderetur duplex membrum, posset sibi abscindere, vt Iosephus, 2. libro belli Iudaici, cap. 27. qui abscidit sibi manum dextram, ne vtraq; abscinderetur. Quamuis Sotus hoc non probet, lib. 5. q. 2. art. 10. Sed in vtroque casu eadem mihi videtur ratio, cum sit ad maius vitandum malum. Quid enim referret esse ligatum, aut constrictum à tyranno; vt, nisi manum abscinderet, mors, vel maius sequeretur malum?

Tertia conclusio, se occidere permissiuè, id est permissiuè se occidi, ex se etiam est peccatum mortale. Teneatur enim homo vitæ suæ cōsultare, in quantum potest, & debet.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus licet homini suam cōponere vitam, & permittere se occidi, & mori; imò aliquando ad id tenetur.

Primus est, in fidei defensionem. Si quis enim cogatur fidem negare, vel aliquod peccatum committere, sub poena mortis, tenetur mortem pati, etiam permittere se occidi, potius occidi, quam fidem negare, vel peccatum vllum admittere.

Secundus est, propter utilitatem totius reipubl. Vnde, si ciuitas esset circumdata ab hoste, vnius, quamuis innocens, causa, & iste, si se offerret inimico, totam reipubl. liberaret à

morre, tenetur se offerre, & mori. Ita habet Sotus lib. 5. de iust. art. 7.

Tertius est, ob amici liberationem. Possset enim aliquis vitam pro amico exponere. Sotus lib. 5. de iust. q. 1. art. 6. vbi etiã dicit, quòd si esset in mari, nec esset nisi vna tabula, possset non accipere, sed relinquere amico, non tamen possset dare. Sed ego vtrumque iudico esse par, & ita concedit Victor. rep. de homicid. num. 26. & similiter concedit de porrigente panem in extrema necessitate alteri, & Sot. lib. 5. q. 1. ar. 8. vbi dicit, aliquãdo teneri permittere se occidi potius, etiam ab iniusto inuasore, aliquando teneri se defendere, etiam occidendo, aliquando esse illi vtrumque liberum; vbi gratia, tenetur permittere se potius occidi in duobus casibus supradictis, & de porrigente panem in extrema necessitate. Alter est, si esset amicus capite damnatus, possset pœnam pro illo sustinere, & in bello, vel alio periculo oblato, pro ipso mortem subire, licet non tenetur ad id. Aliquando autem non liceret, cum ipse esset publica persona, & reipub. vel alijs multis utilis; non autem esset talis ille amicus: tunc enim teneretur se defendere. etiam occidendo.

Quartus est, ob bonum proximi: non enim solum pro amico, sed pro proximo potest quis mori, & se occidi permittere. Et hoc modo, qui inuaditur ab alio, nec potest fugere, licet possit occidere inuadentẽ, licet tamẽ ei (ne hostis in peccato moriatur) permittere se vinci, & occidi, dummodo etiam non sit talis persona, qualem diximus in tertio casu.

Quintus est, ratione iustitiæ: cum enim quis damnatus est morte, potest, & tenetur omnes actiones, quæ dispositiones sunt ad occisionem, exhibere, vt, si suspendi debet, ascendere scalam, & collum funi apponere, & alia, sed non potest se eijcere à scala, nec occidere, nec licet se defendere à iudice vulneribus, vel pugna, licet sit innocens. Vnum tamen licet, cum in carcere est, fugere si potest, licet iuste sit comprehensus. Immo potest rumpere vincula, & murum forare, seu frangere portam. Non tamen licet vlli nocere, teneturque restituere tantum quantum illa:um ex ruptura. licet tenet Sotus lib. 5. qu. 4. art. vlt. Caiet. 2. 2. qu. 69. & alij: quamuis aliqui contrarium putent. Sotus vult Caiet. quod alij possunt illi ministrare instrumenta, auxilia: Sotus tamen negat, & ita videtur negandum. Similiter qui damnatus est, vt inedia moriatur, potest cibos, si possit habere, sumere absque peccato. Immo Caiet. putat teneri ad

sumen-

sumendum si possit : tamen Soto loco allegato, putat non teneri, sed posse sententiã sustinere, sicut potest ille in carcere manere, & mortem expectare. Et hoc mihi ita videtur. Possit tamen illi aliquis cibos dare, nõ tamen tenetur ad id, sicut tenetur ad ministrandum ijs, qui sunt in extrema necessitate, ut dicit S. Thomas 2.2. q. 31. art. 3. Similiter, qui damnatus est omnibus, possit se defendere ab illis, licet non teneatur se defendere. His omnibus casibus potest se quis occidi permittere.

Quarta conclusio, occidere se, mediate adhibendo, & aggrediendo ea, ex quibus mors certa, aut probabilis sequitur, peccatum est mortale ex genere suo. Excusatur autem ob tres causas.

Prima est iustitia: qui enim damnatus est tali morte, potest absque peccato id facere, ut, qui sumit venenũ, ita dicit Vinnius repet. de homic. num. 30. & 32. de militari arte, & nauigatione, in qua videtur homo exponere se periculo (licet Soto arguat posse sumere venenum) aut qui intrat domum leonum, cui tali est morte damnatus.

Secunda est probabilitas contraria, cum, licet sit fatum, ut mors sequatur, tamen in tali homine probabile est mortem non euenturam. Et sic, non peccant mortaliter in furem, & aggressores taurorum, cum sint exercitum in tali arte, ut habet Nauarr. cap. 15. & si aliquando accidat mors, non ob id mortale peccatum est, quia in illo fuit multum accidentalis.

Tertia est inaduertentia, ut qui se ita in abstinentis macerat, ut mors sequatur, si iste se occidere intenderet, absque dubio mortaliter peccaret, at si id non intendit, tamen adhibendo, & cognoscit se occidi, etiam peccat, ut habet S. Thom. 2.2. q. 147. art. 1. cum tamen non aduertit, sed ex deuotione fecerit, non mortaliter peccat. Hæc igitur dicta sint de homicidio sui. Sequitur nunc ut dicamus de homicidio alterius, cum intentione occidendi: cum quis occidit, aut percutit alium cum voluntate, seu intentione occidendi, & percutiendi, & hoc peccatum est mortale, & graue, contra iustitiam, & contra charitatem proximi. Tribus autem causis potest excusari, iustitia, necessitate, inconsideratione.

In primis occidere hominem ex iustitia non est peccatum, imò est actus iustitiæ meritorius, si fiat, ut fieri debet. Fiet autem, si concurrant quinque conditiones, quarum vel una deficiente, mortale est peccatum.

Prima

Prima conditio est, vt sit ex auctoritate publica: cum enim occidere hominem licitum sit, ob bonum publicum, illius est habere facultatem occidendi, cuius est publicum bonum conferuare, qualis est Respub. Dux, vel Princeps, vel alij huiusmodi. Nullus igitur absque auctoritate publica, propria, vel commissa, potest occidere hominem, quamuis nocentissimū. Est autem mortale sic occidere, vnde peccat, qui inimicū, quamuis dignus sit morte, propria occidit auctoritate.

Est autem vnus casus, in quo licet priuato cuilibet occidere, cum puta, Tyrannus est in ciuitate aliqua, quem aliter non possunt ciues expellere. Ita habet S. Thomas 2. sent. dist. 44. q. 2. art. 2. & opusc. 20. de regim. princip. cap. 6. vbi dicit, non peccasse Brutum occidendo Cæsarem. Tamen aduerte, duplicem esse tyrannum, vnum potestate, & dominio, qui non habet titulum verum, sed tyrannicē occupat Rempubl. & hunc licet occidere, vt diximus, dum aliter non potest respub. liberari, & dum spes est probabilis libertatis; aliter, non licet priuato cuilibet occidere. Alterum tyrannum administratione, qui habet quidem verum titulum, sed tyrannicē tractat subditos, & hunc non licet absque publica auctoritate occidere, & asserere contrarium damnatur vt hæreticum in Concilio Constant. Sessio. 15. Non tamen ista damnatio de priori tyranno est intelligenda. Alius casus est, cum priuata persona habet auctoritatem publicam, & sic licet in bello iusto occidere, 23. q. 5. can. si homicidium: sic etiam licet bannitos occidere, quando respublica dat facultatem cuilibet; tamen vt dicit Sylu. verb. homicidium, l. 7. debet esse intra iurisdictionem illius reipublice: nam in alieno territorio non licet, nisi ex eius facultate expressa, aut tacita, aut probabiliter præsumpta: Non tamen licet marito occidere vxorem in adulterio comprehensam, 43. qu. 2. can. inter hæc: nam lex ciuilib, quæ non castigat, est permissiuatantum.

Secunda conditio, est causa: non licet enim hominem absque causa occidere; & non quauis, sed graui & pertinente ad bonum publicum. Vnde, causa leui occidere, graue peccatum est sine causa autem, est grauissimum: non enim licet innocentem occidere propter bonum reipublice. Vnde, si esset circumdara respublica, nec aliter liberari posset, nisi tradendo innocentem, non liceret morti eum tradere inimicorum manus, quamuis possit non defendere ipsum ob cōmune bonum, & ipse teneatur se tradere, vt supra diximus. Est tamen vnus

casus,

casus, in quo licet innocentem occidere, cum probatus est nocens: nam iudex secundum allegata, & probata procedere debet. Verum est, quod, cum iudex innocentiam cognoscere tenetur facere (vt dicit S. Thom. 2. 2. q. 64.) aliqua.

Primò diligenter se examinare testimonia. Secundo, si speret profuturum, remittere ad superiorem iudicem, & citari veritatem pro illo. Tertiò, differre sententiam, quantum fieri potest; imò si fieri posset absq; vllius damno, posset secundo dimittere à carcere.

Cum autem nihil horum fieri potest, imò si fieri posset, nec occidere, secundum communiorem sententiam. Nec mirum est in isto foro, innocentem pari: nam restat Dei forum, in quo omnis iniustitia castigatur, & iustitia primum non sequatur.

Tertia conditio, est etiam necessarius iuris ordo; damnare enim non seruato iuris ordine, est mortale, licet causa & autoritas sint. Hic autem ordo in tribus consistit.

Primò, vt ob peccatum occultum nullus occidatur. Notum enim Rex potest, absque graui peccato damnare nocentem occultum, sed opus est crimen esse notorium, aut sufficientibus testimonijs conuictum, aut propria rei confessione sponte facta pro palatum. Dixi autem, *sponte facta*, Nam si alicui absque iudicio, vel semiplena probatione, vel infamia notabili, daretur tortura, in qua confiteretur crimen, non esset omnino damnandus, & damnare est mortale, cum non sit sponte facta confessio: nam tortura violenta fuit. Dicitur autem violenta, quia absque causa fuit inflata. Imò peccant grauius iudices in eo, quod fraudulentis verbis, & promissionibus extorquent crimina, quorum nullum habent indicium, aut semiplenam probationem; & ob talem damnare confessionem, peccatum grauissimum est.

Rursus secundo debet esse accusatio. Nisi enim crimen accusetur, non potest damnari nocens, nisi reperiretur in flagranti delicto: illic enim est virtualis accusatio, & testimonium.

Rursus tertio debet citari, & debet tempus tradere nocenti, vt respondeat; quamuis, vt dicit Sylu verb. homicidium, §. in aliquo casu, licet damnare nocentem inauditum, cum potest esse, nec aliter posset iustitia impleri. Debeat tamen semper esse testimonia, aut notorium crimen.

Vltimò hæc debet cura adhiberi, vt occidendo admittatur

confessio, & consolatio spiritualis, & oppositum facere, peccatum est, nisi cum res est repentina, nec aliter posset iustitia impleri: tunc enim sufficeret dare aliquod tempus, ut homo contereri posset.

Adhuc istæ tres non sufficiunt, sed est quarta conditio necessaria, animus rectus iudicis, non enim ex ira, vel inuidia, vel passione, sed ex zelo iustitiæ occidere debet: si enim occideret ex passione, quia nocens inimicus erat, quamuis alia contingeret, mortaliter peccaret. Hoc etiam idem dicendum est de ministris iustitiæ.

Quinta est necessaria conditio, ut homo non sit persona ecclesiastica; nam in maioribus ordinibus constitutum, non habens Papæ facultatem, peccat mortaliter occidendo, aut tamquam iudex, cap. clericis, ne clerici, vel mona. aut tamquam minister. In minoribus vero constitutum, ut habet Soto lib. 5. mortaliter non peccat, sed venialiter.

Hæc igitur est prima causa, ob quam licet hominem occidere cum voluntate occidendi.

Altera causa erat necessitas. Ob necessitatem enim licet absque publica auctoritate occidere. Hoc autem in quatuor casibus licet.

Primo, ad vitam defendendam, suam, vel amici, vel parentis, filij, vel coniuncti, ut habet glossa. Clem. vnic. de homici. Tamen hic contrahitur irregularitas, non autem ad sui defensionem, ut habet Glossa. Cum enim homo inuaditur ab inimico, si aliter non potest vitam conseruare, nisi occidendo illum, licet occidere, Clem. vnic. de homic. vbi habetur, quod tunc non fit irregularis, imò, si inuasus esset aliquis, qui sit persona publica, & multum utilis in Republica, tenetur vitam conseruare, & alium occidere. E contra autem, si inuasor esset persona multum publica, & necessaria in republica, potius inuasus debet se morti occidi, & tenetur, quam occidere. Cum tamen neuter occurrat casus, potest occidere, & potest etiam permittere se occidi, & hoc vltimum est magis meritorium. Hinc patet solutio illius casus, quem Soto non audeat determinare: si esset foemina a marito conclusa in cubiculo, a quo fugere non potest, liberque vir pugionem ad ipsam confodiendam, expectat tamen ut ipsa quiescat, an liceat vxori prauenire, & occidere viuum. Dico licere, & ratio est aperta: nam iam est inuasa, cum a marito conclusa est, & expectat paratus occidere; nã tunc non est tempus se defendendi, profecto nullum aliud erit;

& est simile de illo, qui præparat bombardam, vt alium occidat, sed ille aliam iam habet præparatam; profecto iudicium esset dicere, hunc debere expectare, vt ille præparet, & incipiat emittere, qui potest præuenire Ita etiam dicendum est de illa fœmina, si aliter non potest euadere.

Secundus casus est, ad honorem suum defendendum, sicut de Anan. c. suscepimus, de homicid. potest etiam alium occidere, vt habet Sylu. verb. homicidium 1. & communiter omnes docent. Ex quo fit, vt si nobilis inuasus possit vitam saluare fugiendo, non tenetur, (si inde infamiam contrahit) fugere sed occidere hostem potest, si aliter vitam cum honore tutam non potest. Similiter, si non potest fugere iniuriam nobilitati inferendam, vt ligni percussionem paratam, potest etiam occidere inimicum.

Sed duo hæc aduertenda sunt, primum est, hoc non licet omnibus, nisi nobilibus, & personis, qui suum tutari honorem maximè, obligantur, vnde nullus clericus, aut monachus potest in illis casibus occidere, sed tenetur fugere, aut talem iniuriam pati.

Secundum aduertendum est, post contractam iniuriam non licet occidere; id enim est se vindicare: solum autem licet ad vitandam infamiam, ne contrahatur: vt ligno percussus non potest absque peccato mortali occidere inimicum, & attende, quòd debet esse verus honor, & infamia: non enim debet mensurari hoc, nisi per existimationem hominum prudentium, & cordatorum.

Tertius casus est, ad tuendam rem, Caiet. 2. 2. q. 64. art. 7. & Anton. 3. part. tit. 4. c. 3. Cum enim aliter res haberi, & recuperari non potest, licet latronem occidere, non solum nocte, sed etiam die; si tamen spes esset recuperandi rem illam, non licet occidere. Hoc tamen non licet Ecclesiasticis personis, qui potius debent bonorum iacturam pati, quàm occidere, vt habet Panor. c. suscepimus, de homicid. In eod. c. id habetur de monacho. *Satius, inquit, est post tunicam relinquere pallium, quàm pro rebus transitorijs, tam acerbe in alium exardescere, his enim licet tantum occidere ob vitam saluandam.*

Quartus casus est, ob castitatem. Posset enim fœmina, aut iuuenis, obseruandam castitatem occidere inuasorem, cum aliter se defendere non potest. Notandum tamen est, quòd quamuis ab alio superetur, si non consentiat interius in actu turpi, non peccat, nec virginitatem amittit, si virgo erat. Vnde

Sylu.

Sicut verb. homicid. §. dicit, quod potest non occidere, quamvis possit: sed pati se corrumper, dum cōsensum cohibeat in deliberatione: tamen, quia periculosum est hoc, securius esset occidere, si possit, illudque remedium sumendum est, cum aliud non occurrit.

Tertia causa est inconsideratio. Cū enim aliquis motu repentino correptus, adeo, vt non sit rationis compos, alterum occidit, a peccato mortali liber est: tamen raro euenit hoc, quia homicidium non ita fit repente, quin homo possit deliberatione uti: si quando tamen ita occideret, non esset mortale, nisi consensus in facto post sequatur.

Hæc igitur sunt circa homicidium cum intentione occidendi.

Aduertendum tamen, non semper licere ob vitæ propriæ defensionem alium occidere: in duello enim iniusto, peccat mortaliter, qui alterum occidit. Dico iniusto, quia aliquando licitum est: ob sedandum enim aliquos exercitus contrarios, licet pugnam ad duos reducere: similiter, cū aliquis cogitur sub vitæ periculo aggredi duellum. Cetera tamen sunt impiissima, & peccatum graue mortale, de quibus Concil. Trid. sess. 23. c. 19. sanctissime quatuor instituit.

Primum, excommunicat omnes Imperatores, Reges, Marchiones, Duces, & Dominos, qui in suis terris facultatem faciunt duelli; & non solum excommunicat lata sententia, sed priuat dominio locorum, ita vt, si sunt loca Ecclesiæ, recurrant ad ipsam, si autem feudalia, recurrant ad Dominos.

Secundo, excommunicat ipso iure patrilios, & præscriptionis omnium bonorum eorum, & perpetuæ infamiæ pœnam infligit.

Tertio excommunicat ipsos pugnantes, & infligit eandem procriptionis, & perpetuæ infamiæ pœnam, & in pugna occisos priuat ecclesiastica sepultura.

Quarta, spectatores omnes excommunicat; & tandem hi omnes mortaliter peccant. Aduerte rursus, non solum, qui occidit peccare, sed qui consulit, præcipit, iuuat, fauet auxiliatur, vt supra diximus.